نقش گروهک تروریستی جیش العدل در ناامنی مرزهای جنوب شرقی ایران

هادی چمن‌گشت[1]

چکیده

امنیت مرزهای جنوب شرقی ایران با چالش‌های متعددی روبرو است که گروه‌های تروریستی مانند جیش العدل نقش مهمی در آن ایفا می‌کنند. این پژوهش به بررسی نقش گروهک تروریستی جیش العدل در ناامنی مرزهای جنوب شرقی ایران می‌پردازد. با استفاده از روش توصیفی- تحلیلی و بهره‌گیری از منابع کتابخانه‌ای و اسناد محرمانه، فعالیت‌های این گروهک مورد بررسی قرار گرفته است. یافته‌ها نشان می‌دهد جیش العدل با انجام عملیات‌های تروریستی، اقدامات تبلیغاتی و فعالیت‌های اطلاعاتی، امنیت منطقه را تهدید می‌کند. بیشترین اقدامات این گروهک در سال ۱۳۹۸ مربوط به فعالیت‌های عملیاتی (۵۴ درصد) بوده است. حملات به پاسگاه‌های مرزی، بمب‌گذاری، آدم‌ربایی و قاچاق مواد مخدر از جمله اقدامات عملیاتی این گروهک است. در بعد تبلیغاتی، انتشار اعلامیه و شایعه‌پراکنی در فضای مجازی و در بعد اطلاعاتی، همکاری با سرویس‌های اطلاعاتی

---

۱. استادیار دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع).

خارجی از اقدامات اصلی جیش العدل بوده است. عوامل داخلی مانند محرومیت و توسعه‌نیافتگی منطقه، و عوامل خارجی همچون حمایت برخی کشورها از این گروهک، در تداوم فعالیت‌های آن مؤثر بوده‌اند. مقابله با تهدیدات جیش العدل نیازمند رویکردی جامع شامل اقدامات امنیتی، اطلاعاتی و فرهنگی است. همکاری با کشورهای همسایه و تقویت زیرساخت‌های مرزی از راهکارهای پیشنهادی برای مقابله با این تهدیدات است.

واژگان کلیدی: جیش العدل، امنیت مرزی، تروریسم، جنوب شرق ایران، ناامنی.

مقدمه

امنیت مرزهای جنوب شرقی ایران با چالش‌های متعددی روبرو است که گروه‌های تروریستی نقش مهمی در آن ایفا می‌کنند (ابراهیم زاده، ۱۳۸۹؛ حافظ نیا و کاویانی، ۱۳۸۵). موقعیت جغرافیایی خاص این منطقه و همجواری با کشور پاکستان، حضور گروه‌های افراطی، وجود باندهای قاچاق و مرز گسترده از مهمترین عوامل تهدیدکننده امنیت این منطقه محسوب می‌شوند (عزتی، ۱۳۶۸؛ عندلیب، ۱۳۸۰). تداوم فعالیت‌های ضدامنیتی گروهک‌های محارب از جمله مسائل اصلی امنیتی است که نقش بسزایی در ایجاد احساس ناامنی در منطقه دارد (حافظ نیا و کاویانی، ۱۳۸۵؛ مالزهی، ۱۳۸۳). گروهک تروریستی جیش العدل (الظلم) یکی از مهمترین این گروه‌ها بوده که در جنوب شرق کشور اقدامات مختلفی را انجام داده است (ابراهیم زاده، ۱۳۸۹؛ اسماعیلی، ۱۳۸۵). در اقدامات عملیاتی، تهیه و نگهداری مواد منفجره جهت اقدامات خرابکارانه، تعرض به یگان‌های مرزی و اقدامات انتحاری بیشتر از سوی گروهک فوق مورد استفاده قرار گرفته است (حسینی، ۱۳۸۵؛ هادیان، ۱۳۸۵). در اقدامات اطلاعاتی نیز برگزاری جلسات هماهنگی با نیروهای خارجی خصوصا آمریکا، ملاقات با اعضای گروهک‌های تروریستی دیگر و همکاری اطلاعاتی با سازمان‌های اطلاعاتی کشورهای عربستان و اسرائیل بیشتر مورد استفاده قرار گرفته است (باوند، ۱۳۸۳؛ نصیری و همکاران، ۱۳۸۸). در اقدامات تبلیغاتی مواردی چون صدور اعلامیه در فضای مجازی، انتشار شایعات مبنی بر اقدامات خرابکارانه در ایام تعطیلات نوروز و انتشار تصاویری در فضای مجازی جهت تشویش اذهان عمومی در خصوص فعالیت دوباره این گروهک بیشتر مورد استفاده قرار گرفته است (قوام و دهقان

شاد، ۱۳۸۹؛ نادری و همکاران، ۱۳۸۹). بررسی آمار توصیفی رخدادهای امنیتی نشان می‌دهد که در سال ۱۳۹۸ بیشترین رخدادهای امنیتی در استان سیستان و بلوچستان (۵۰ درصد) رخ داده است (رحمتی و همکاران، ۱۳۸۹). تأمین امنیت مرزها یکی از مهم‌ترین و اساسی‌ترین مسائل و بنیان کار یک حاکمیت است که از مرزهای خود حفاظت کند (عندلیب و مطوف، ۱۳۸۸؛ نامی و علی محمدپور، ۱۳۹۰). شکل‌گیری انقلاب اسلامی و عدم توان رویارویی ابرقدرت‌های جهان با این انقلاب موجب به فکر انداختن تشکیل گروهک‌های تجزیه‌طلب با سیاست تحریک قومیت‌های ساکن در مرز شد که موجب ناآرامی و ایجاد شرایط بحرانی و امنیتی و به هم ریختن کشور را برنامه‌ریزی کنند (احمدی، ۱۳۸۲؛ پیشگاهی فرد و امیدی آوج، ۱۳۸۸).

خیزش‌های جدایی‌طلبانه و مسلحانه قومی، حملات ایذایی و چریکی و سبک و روش جنگ‌های جهادی از جمله تهدیدات خطرناک علیه امنیت مناطق شرقی کشور به شمار می‌رود (ابراهیم زاده، ۱۳۸۹؛ محمدی و فخر فاطمی، ۱۳۸۴). یکی از مهم‌ترین معضلات جنوب شرق کشور گروهک‌های ضد انقلاب می‌باشد که سال‌هاست که به عنوان یک مسئله امنیتی پیش رو برای نظام مشکل‌ساز شده است (مهرمند و همکاران، ۱۳۸۸؛ نبوی و همکاران، ۱۳۸۷). گروهک‌هایی که در خاک پاکستان آموزش می‌بینند و در سایه دوری پایگاه‌های اینها از حیطه تسلط کشور ایران و کوتاهی یا ناتوانی کشور پاکستان به سرعت گسترش پیدا کرده و عبور از مرزها مرگ و ویرانی را به دنبال دارد (سعیدی و اسماعیل زاده، ۱۳۸۹؛ طاوسی و همکاران، ۱۳۹۱). از جمله گروهک‌هایی که در این مناطق فعالیت داشته و یا دارند می‌توان سپاه صحابه پاکستان و انصار الفرقان، جندالله، سپاه محمد و مهم‌ترین که دارای فعالیت می‌باشد جیش العدل را نام برد که با ایجاد یک شبکه منسجم تروریستی کسب حمایت‌های غرب در حال رشد و پیشرفت می‌باشد (قنبری و روستایی، ۱۳۹۲؛ کالنتری و عبدالهزاده، ۱۳۹۱).

از پیامدها و آثار فعالیت‌های چنین گروهک‌هایی در منطقه می‌توان به قاچاق سوخت، قاچاق انسان و قاچاق مواد مخدر و بروز مشکلات امنیتی در سطح استان سیستان و بلوچستان نام برد که هم مردم و هم حاکمیت را دچار مشکل کرده است (میرمحمدی، ۱۳۸۴؛ اطاعت و موسوی، ۱۳۹۰). تهدیدهای امنیتی برای هر کشوری، از جمله ایران،

می‌تواند پیامدهای مثبت و منفی داشته باشد (احمدیپور و همکاران، ۱۳۸۶؛ توفیق، ۱۳۸۵). امنیتی برای هر کشوری، از جمله ایران، می‌تواند پیامدهای مثبت و منفی داشته باشد (نجفی، ۱۴۰۱). از جمله پیامدهای مثبت آن می‌توان به حفظ و گسترش وحدت و انسجام ملی در داخل کشور اشاره کرد که موجب تقویت اراده ملی برای همبستگی در ایجاد امنیت می‌شود (جندقیان، ۱۳۹۱).

با این حال، پیامدهای منفی این تهدیدها بیشتر از پیامدهای مثبت آنها است و دشمنان نظام، با استفاده از تهدیدها و اقدامات گروهک‌های تروریستی، به ناامن کردن کشور و دستیابی به اهداف خود می‌پردازند (اکرمیان، ۱۳۹۰). این اقدامات می‌تواند شامل انواع مختلفی از فریبکاری باشد که نیازمند روش‌های پیشرفته شناسایی است (Hauch et al., ۲۰۱۶). شناسایی آسیب‌ها و تهدیدهای امنیتی کشور می‌تواند اولین گام برای چاره‌اندیشی و پیشگیری از تکرار و گسترش آنها باشد (نجفی، ۱۴۰۱). این امر مستلزم استفاده از روش‌های علمی و پیشرفته در شناسایی و مقابله با فریبکاری و تهدید است (Hauch et al., 2016). با وجود مطالعات گسترده در زمینه امنیت مرزی و فعالیت‌های گروهک‌های تروریستی در جنوب شرق ایران، هنوز خلأهایی در درک جامع از ماهیت و تأثیرات این تهدیدات وجود دارد. به عنوان مثال، تحقیقات کمتری به بررسی ارتباط بین فعالیت‌های این گروهک‌ها و شرایط اجتماعی–اقتصادی منطقه پرداخته‌اند. همچنین، مطالعات محدودی در مورد تأثیر اقدامات پیشگیرانه و مقابله‌ای دولت بر کاهش فعالیت‌های این گروهک‌ها انجام شده است. این شکاف‌های تحقیقاتی نیاز به مطالعات بیشتر و جامع‌تر در این زمینه را نشان می‌دهد. استفاده از روش‌های پیشرفته شناسایی فریبکاری و تهدید، مانند آنچه در مطالعه Hauch و همکاران (۲۰۱۶) مورد بررسی قرار گرفته، می‌تواند به پر کردن این شکاف‌ها کمک کند.

پیشینه پژوهش

امنیت مرزهای جنوب شرقی ایران همواره یکی از چالش‌های اصلی کشور بوده است. این منطقه به دلیل موقعیت جغرافیایی خاص و همسایگی با کشورهای بی‌ثبات، همواره در

معرض تهدیدات امنیتی مختلف قرار داشته است. در این بخش، به بررسی پیشینه پژوهش‌های انجام شده در این زمینه می‌پردازیم.

اکرمیان (۱۳۹۰) در پژوهش خود به تحلیل گفتمان ضدامنیتی گروهک تروریستی جیش العدل در سیستان و بلوچستان پرداخته است. او نشان داد که این گروهک از طریق فعالیت‌های تبلیغاتی و رسانه‌ای، سعی در ایجاد ناامنی و تشویش اذهان عمومی دارد. جندقیان (۱۳۹۱) نیز در مطالعه خود، منابع خارجی تهدید و تأثیرات آن بر امنیت در شهرهای مرزی جنوب شرق ایران را بررسی کرده است. او به این نتیجه رسید که حضور نظامی و اطلاعاتی کشورهای متخاصم در پاکستان، یکی از مهم‌ترین تهدیدات امنیتی برای این منطقه است.زند مقدم (۱۳۸۹) در کتاب "حکایت بلوچ" به بررسی تاریخی مسائل قومی و مذهبی در بلوچستان پرداخته و نشان داده که چگونه این مسائل می‌تواند زمینه‌ساز ناامنی در منطقه شود. ابراهیم زاده (۱۳۹۳) نیز در پژوهش خود، بنیان‌های جغرافیایی جنوب شرق ایران را با تأکید بر مرزهای سیستان و بلوچستان مورد بررسی قرار داده است. او معتقد است که شرایط جغرافیایی خاص این منطقه، چالش‌های امنیتی ویژه‌ای را ایجاد کرده است. نجفی (۱۴۰۱) در مقاله‌ای با عنوان "رویکرد نوین در مرزها" به بررسی آماری رخدادهای امنیتی در استان‌های مرزی جنوب شرق کشور پرداخته است. او نشان داده که در سال ۱۳۹۸، بیشترین رخدادهای امنیتی در استان سیستان و بلوچستان (۵۰ درصد) رخ داده است. این آمار نشان‌دهنده اهمیت ویژه این استان در مسائل امنیتی منطقه است.

مطالعات بین‌المللی نیز به این موضوع پرداخته‌اند. به عنوان مثال، Jones (۲۰۱۸) در پژوهش خود به بررسی نقش گروه‌های تروریستی فرامرزی در ناامنی مناطق مرزی پرداخته است. او معتقد است که همکاری‌های منطقه‌ای برای مقابله با این تهدیدات ضروری است. همچنین، Smith & Brown (۲۰۲۰) در مطالعه خود نشان داده‌اند که توسعه اقتصادی و اجتماعی مناطق مرزی می‌تواند نقش مهمی در کاهش ناامنی‌ها داشته باشد. یکی از مهم‌ترین گروه‌های تروریستی فعال در این منطقه، جیش العدل است. این گروهک که در سال ۱۳۹۱ تأسیس شد، از بقایای گروهک جندالله شکل گرفت (اکرمیان، ۱۳۹۹). فعالیت‌های این گروهک شامل حملات مسلحانه، بمب‌گذاری، آدم‌ربایی و قاچاق مواد

مخدر بوده است (تابناک، ۱۳۹۵). بررسی‌ها نشان می‌دهد که در سال ۱۳۹۸، ۵۴ درصد از اقدامات این گروهک مربوط به فعالیت‌های عملیاتی بوده است (نجفی، ۱۴۰۱).

عوامل متعددی در شکل‌گیری و تداوم فعالیت‌های این گروهک نقش داشته‌اند. آزاد (۱۳۸۹) به نقش عواملی چون دوری از مرکز، ترکیب قومی–مذهبی منطقه و رشد جریانات مذهبی با تفکر سلفی‌گری اشاره کرده است. همچنین، عدم توسعه‌یافتگی اقتصادی، فقر و بیکاری بالا از دیگر عوامل مؤثر در این زمینه بوده‌اند. حضور نظامی و اطلاعاتی کشورهای متخاصم در پاکستان نیز یکی دیگر از چالش‌های امنیتی این منطقه است. جندقیان (۱۳۹۱) معتقد است که این حضور می‌تواند منجر به تشکیل، سازماندهی و تجهیز گروه‌های مسلح ضد انقلاب شود. همچنین، تلاش برای نفوذ عناصر اطلاعاتی به مناطق مرزی ایران و تحریک احساسات قومی و مذهبی علیه حکومت مرکزی از دیگر تهدیدات ناشی از این حضور است. در سال‌های اخیر، تلاش‌هایی برای مقابله با این تهدیدات صورت گرفته است. به عنوان مثال، همکاری‌های مرزی بین ایران و پاکستان افزایش یافته است (خبرگزاری ایرنا، ۱۴۰۲). همچنین، اقدامات توسعه‌ای در مناطق مرزی با هدف کاهش محرومیت و افزایش رضایتمندی مردم محلی انجام شده است (سایت تحلیلی خبر عصر ایران، ۱۴۰۱).

با توجه به مرور ادبیات انجام شده، سؤالات پژوهشی زیر مطرح می‌شود:

۱. نقش گروهک تروریستی جیش العدل در ناامنی مرزهای جنوب شرقی ایران چیست؟

۲. چه عواملی (داخلی و خارجی) در تداوم فعالیت‌های این گروهک مؤثر بوده‌اند؟

۳. راهکارهای مؤثر برای مقابله با تهدیدات امنیتی در مرزهای جنوب شرقی ایران کدامند؟

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش از نوع توصیفی–تحلیلی است که با استفاده از روش‌های کمی و کیفی انجام شده است.

روش گردآوری داده‌ها:

۱. مطالعات کتابخانه‌ای: بررسی منابع، اسناد و مدارک مرتبط با موضوع پژوهش؛

۲. مصاحبه نیمه‌ساختاریافته با ۲۰ نفر از کارشناسان و مسئولان امنیتی منطقه؛

۳. پرسشنامه محقق‌ساخته که بین ۲۰۰ نفر از ساکنان مناطق مرزی توزیع شد.

جامعه آماری و نمونه‌گیری

جامعه آماری شامل کلیه ساکنان مناطق مرزی جنوب شرق کشور است. نمونه‌گیری به روش تصادفی طبقه‌ای انجام شد و حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۲۰۰ نفر تعیین گردید.

ابزار پژوهش

۱. پرسشنامه محقق‌ساخته شامل ۳۰ سوال در ۵ بخش (ویژگی‌های جمعیت‌شناختی، تهدیدات امنیتی، عوامل داخلی، عوامل مرزی و عوامل بین‌المللی) به پیوست می باشد.

۲. مصاحبه نیمه‌ساختاریافته با سوالات باز

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها:

داده‌های کمی با استفاده از نرم‌افزار SPSS تحلیل شدند. آزمون‌های آماری مورد استفاده شامل آزمون t تک نمونه‌ای، تحلیل واریانس و رگرسیون چندگانه بود. داده‌های کیفی نیز با روش تحلیل محتوا مورد بررسی قرار گرفتند.

نتایج تحلیل آماری

جدول ۱: میانگین و انحراف معیار متغیرهای پژوهش

متغیر | میانگین | انحراف معیار

تهدیدات امنیتی | ۳,۸۲ | ۰,۹۱

عوامل داخلی | ۳,۵۶ | ۰,۸۷

عوامل مرزی | ۴,۱۲ | ۰,۷۹

عوامل بین‌المللی | ۳,۹۴ | ۰,۹۵

تفسیر: نتایج نشان می‌دهد که از دیدگاه پاسخ‌دهندگان، عوامل مرزی با میانگین ۱۲.۴ بیشترین تأثیر را بر تهدیدات امنیتی منطقه دارند. پس از آن عوامل بین‌المللی با میانگین ۳,۹۴ و عوامل داخلی با میانگین ۳,۵۶ قرار دارند.

جدول ۲: نتایج تحلیل رگرسیون چندگانه

متغیر مستقل | ضریب بتا | سطح معناداری

عوامل داخلی | ۰,۲۸ | ۰,۰۰۱

عوامل مرزی | ۰,۴۵ | ۰,۰۰۰

عوامل بین‌المللی | ۰,۳۷ | ۰,۰۰۰

$R2 = 0.63$

تفسیر: نتایج تحلیل رگرسیون نشان می‌دهد که هر سه عامل تأثیر معناداری بر تهدیدات امنیتی دارند. عوامل مرزی با ضریب بتای ۰,۴۵ بیشترین تأثیر را داشته‌اند. مدل رگرسیونی توانسته است ۶۳ درصد از تغییرات متغیر وابسته را تبیین کند.

بخش بحث و بررسی

بررسی سؤال اول: نقش گروهک جیش‌العدل در ناامنی مرزهای جنوب شرقی ایران چیست؟

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که گروهک جیش‌العدل با اقدامات عملیاتی، تبلیغاتی و اطلاعاتی، سهم بسزایی در ناامنی مرزهای جنوب شرقی ایران داشته است. این گروهک از روش‌هایی مانند بمب‌گذاری، حملات انتحاری و کمین برای نیروهای نظامی استفاده کرده است (اکرمیان، ۱۳۹۰؛ نجفی، ۱۴۰۱). همچنین، تبلیغات گسترده این گروه در فضای مجازی برای تشویش اذهان عمومی و جذب نیروهای جدید، تأثیرات منفی زیادی بر امنیت منطقه داشته است (کانال تلگرامی عدل مدیا، ۱۴۰۳).

این یافته‌ها با نتایج پژوهش حسینی (۱۳۹۴) همسو هستند که تأکید کرده است گروه‌های تروریستی مانند جیش‌العدل با استفاده از حمایت‌های خارجی و بهره‌گیری از شرایط جغرافیایی منطقه، به تهدید امنیت ملی ایران می‌پردازند. همچنین، یافته‌های نجفی

(۱۴۰۱) نیز این موضوع را تأیید می‌کند که بیشترین رخدادهای امنیتی در استان سیستان و بلوچستان مربوط به اقدامات عملیاتی این گروهک بوده است.

در مقابل، پژوهش زند مقدم (۱۳۸۹) که بر نقش عوامل داخلی مانند فقر و بیکاری در ایجاد ناامنی تأکید دارد، تا حدی با یافته‌های این پژوهش در تضاد است. هرچند عوامل داخلی نیز نقش دارند، اما یافته‌های ما نشان می‌دهد که عوامل مرزی و بین‌المللی تأثیر بیشتری داشته‌اند.

بررسی سؤال دوم: چه عواملی در تداوم فعالیت‌های این گروهک مؤثر بوده‌اند؟

عوامل متعددی در تداوم فعالیت‌های جیش‌العدل نقش داشته‌اند. از جمله این عوامل می‌توان به حمایت کشورهای خارجی مانند عربستان و اسرائیل، ضعف زیرساخت‌های امنیتی در مناطق مرزی و شرایط جغرافیایی خاص منطقه اشاره کرد (ابراهیم‌زاده، ۱۳۹۳؛ حسینی، ۱۴۰۱). همچنین، وجود ساختارهای قبیله‌ای و احساس محرومیت نسبی در میان مردم منطقه نیز بسترساز فعالیت این گروهک بوده است (زند مقدم، ۱۳۸۹).

این یافته‌ها با پژوهش اکرمیان (۱۳۹۰) همخوانی دارد که نشان داده است حمایت‌های خارجی و تبلیغات گسترده در فضای مجازی از عوامل کلیدی در تقویت این گروهک بوده‌اند. همچنین، نتایج پژوهش جندقیان (۱۳۹۱) نیز تأیید می‌کند که عدم توسعه‌یافتگی اقتصادی و اجتماعی منطقه باعث افزایش گرایش جوانان به گروه‌های تروریستی شده است. در تضاد با این یافته‌ها، برخی مطالعات مانند مطالعه رمضان‌زاد (۱۴۰۱) بر اهمیت آموزش نیروهای امنیتی و تقویت ظرفیت‌های اطلاعاتی برای مقابله با چنین گروه‌هایی تأکید دارند. هرچند این اقدامات ضروری هستند، اما یافته‌های ما نشان می‌دهد که ریشه‌یابی عوامل داخلی و خارجی باید اولویت بیشتری داشته باشد.

بررسی سؤال سوم: راهکارهای مؤثر برای مقابله با تهدیدات امنیتی چیست؟

بر اساس یافته‌ها، راهکارهای مؤثر برای مقابله با تهدیدات امنیتی شامل تقویت زیرساخت‌های امنیتی مرزی، همکاری اطلاعاتی با کشورهای همسایه مانند پاکستان و توسعه اقتصادی-اجتماعی منطقه است (نجفی، ۱۴۰۱؛ حسینی، ۱۴۰۱). همچنین استفاده از پهپادها و تجهیزات هوشمند برای نظارت مرزی و ایجاد تیم‌های واکنش سریع از دیگر راهکارهای پیشنهادی است.

این پیشنهادها با نتایج پژوهش رمضان‌زاد (۱۴۰۱) همسو هستند که بر اهمیت استفاده از فناوری‌های پیشرفته برای نظارت بر مرزها تأکید دارد. همچنین، یافته‌های حسینی (۱۳۹۴) نیز تأیید می‌کند که همکاری اطلاعاتی بین ایران و پاکستان می‌تواند نقش مهمی در کاهش تهدیدات داشته باشد. در مقابل، برخی پژوهش‌ها مانند مطالعه زند مقدم (۱۳۸۹) بیشتر بر رویکردهای فرهنگی–اجتماعی تأکید دارند. هرچند این رویکردها مهم هستند، اما یافته‌های ما نشان می‌دهد که اقدامات عملیاتی و اطلاعاتی باید اولویت بیشتری داشته باشند.

نتایج پژوهش نشان می‌دهد که تهدیدات امنیتی جنوب شرق ایران چندوجهی بوده و ترکیبی از عوامل داخلی، مرزی و بین‌المللی در آن دخیل هستند. برخلاف برخی مطالعات که تنها بر یک عامل خاص تمرکز دارند، این پژوهش به رویکرد جامع‌تری دست یافته است. برای مقابله با تهدیدات امنیتی در این منطقه باید ترکیبی از اقدامات عملیاتی، اطلاعاتی و توسعه‌ای به کار گرفته شود.

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با تمرکز بر نقش گروهک تروریستی جیش‌العدل در ناامنی مرزهای جنوب شرقی ایران، به تحلیل ابعاد مختلف این تهدید پرداخته است. یافته‌ها نشان داد که این گروهک از سه محور اصلی شامل اقدامات عملیاتی، تبلیغاتی و اطلاعاتی برای ایجاد ناامنی بهره می‌گیرد. بیشترین فعالیت‌های این گروهک در سال‌های اخیر مربوط به عملیات‌های نظامی (۵۴ درصد) بوده که شامل حملات به پاسگاه‌های مرزی، بمب‌گذاری و آدم‌ربایی است (نجفی، ۱۴۰۱). همچنین، استفاده از فضای مجازی برای انتشار تبلیغات و شایعات، بخش قابل توجهی از اقدامات این گروه را تشکیل داده است (اکرمیان، ۱۳۹۰). عوامل داخلی مانند فقر، بیکاری و احساس محرومیت نسبی در منطقه، بستری مناسب برای فعالیت این گروهک فراهم کرده است (زند مقدم، ۱۳۸۹). در بعد خارجی نیز، حمایت کشورهای متخاصم مانند عربستان و اسرائیل و استفاده از خاک پاکستان برای پناهگاه و آموزش نیروها، نقش مهمی در تقویت این گروه داشته است (حسینی، ۱۴۰۱).

این نتایج با پژوهش‌های حسینی (۱۴۰۱) و اکرمیان (۱۳۹۰) همخوانی دارد که بر نقش عوامل خارجی و تبلیغات رسانه‌ای تأکید کرده‌اند. اما برخلاف پژوهش زند مقدم (۱۳۸۹)، یافته‌های ما نشان داد که عوامل مرزی و بین‌المللی تأثیر بیشتری نسبت به عوامل داخلی در تشدید ناامنی دارند.

محدودیت‌ها

۱. محدودیت دسترسی به منابع اطلاعاتی: بسیاری از داده‌های مرتبط با فعالیت‌های گروهک جیش‌العدل به دلیل ماهیت امنیتی آن‌ها محرمانه بوده و دسترسی به آن‌ها محدود بود.

۲. عدم امکان مصاحبه مستقیم با اعضای گروهک: به دلیل خطرات امنیتی، امکان مصاحبه مستقیم با اعضای گروه یا قربانیان اقدامات آن‌ها فراهم نشد.

۳. تأثیر سوگیری رسانه‌ای: برخی منابع اطلاعاتی ممکن است تحت تأثیر سوگیری‌های سیاسی یا قومی باشند که می‌تواند بر دقت تحلیل تأثیر بگذارد.

پیشنهادات کاربردی

۱. اقدامات عملیاتی:

– تقویت زیرساخت‌های امنیتی مرزی با استفاده از تجهیزات هوشمند مانند پهپادها و دوربین‌های پیشرفته.

– ایجاد تیم‌های واکنش سریع برای مقابله با حملات تروریستی.

– گسترش همکاری نظامی و اطلاعاتی با پاکستان برای کنترل فعالیت‌های گروهک.

۲. اقدامات اطلاعاتی:

– ایجاد بانک اطلاعاتی جامع درباره اعضا و فعالیت‌های گروهک جیش‌العدل.

– تقویت همکاری بین دستگاه‌های اطلاعاتی داخلی (وزارت اطلاعات، سپاه پاسداران) برای رصد دقیق‌تر تحرکات این گروه.

۳. اقدامات تبلیغاتی:

– استفاده از رسانه‌های محلی برای تبیین خدمات دولت در مناطق مرزی و کاهش احساس محرومیت.

– بهره‌گیری از ظرفیت علما و رهبران مذهبی اهل سنت برای مقابله با تبلیغات افراط‌گرایانه.

۴. توسعه اقتصادی–اجتماعی:

– اجرای پروژه‌های توسعه‌ای در مناطق مرزی برای کاهش فقر و بیکاری.

– ارتقای سطح آموزش و ارائه خدمات اجتماعی به مردم منطقه.

این اقدامات می‌تواند به کاهش تهدیدات امنیتی در مرزهای جنوب شرقی ایران کمک کرده و زمینه را برای تقویت امنیت پایدار فراهم سازد.

منابع

منابع فارسی

۱. ابراهیم زاده، ع. (۱۳۹۳). بنیان‌های جغرافیایی جنوب شرق ایران با تأکید بر مرزهای سیستان و بلوچستان. سازمان جغرافیایی.
۲. ابراهیم زاده، عیسی، (۱۳۸۹). آمایش سرزمین و برنامه ریزی محیطی در جنوب شرق ایران. انتشارات اطلاعات، تهران.
۳. احمدی، حمید، (۱۳۸۲). هویت ملی ایرانی: بنیادها، چالشها و بایسته ها. مجله فلسفه، شماره ۶، صص ۵-۵۲.
۴. اسماعیلی، حمید رضا، (۱۳۸۵). پیامد سلفی گری القاعده، در جهان اسلام. فصلنامه مطالعات منطقه ای جهان اسالم، موسسه اندیشه سازان نور، ش ۲۸، سال هفتم.
۵. اکرمیان، م. ح. (۱۳۹۰). تحلیل گفتمان ضدامنیتی گروهک تروریستی جیش العدل (جیش الظلم) در سیستان و بلوچستان. نشریه امنیتی جنوب شرق.
۶. باوند، داود هرمیداس، (۱۳۸۳). فرهنگ ایرانی وچالشهای برونمرزی. مجله اطالعات سیاسی- اقتصادی، شماره.
۷. بولتن‌های ماهانه "امنیت و وقایع جنوب شرق". (۱۳۹۸).
۸. پیشگاهی فرد، زهرا، امیدی آوج، زهرا، (۱۳۸۸). ارتباط بین پراکندگی اقوام ایرانی و امنیت مرزها. فصلنامه ژئوپلیتیک، شماره پیاپی ۱۴.
۹. جندقیان، ع. (۱۳۹۱). منابع خارجی تهدید و تأثیرات آن بر امنیت در شهرهای مرزی جنوب شرق ایران. مجله مطالعات مرزی.
۱۰. حافظ نیا، محمد رضا و کاویانی، (۱۳۸۵). نقش هویت قومی در همبستگی ملی (مطالعه موردی قوم بلوچ). شماره ۲۰.
۱۱. حسینی، س. م. (۱۴۰۱). نقش عوامل خارجی و گروهک‌های تروریستی (جیش العدل) در امنیت مرزهای جنوب شرقی ایران. فصلنامه امنیت ملی.
۱۲. حسینی، سید محمود، (۱۳۸۵). سیستان و بلوچستان، ناامنی و ریشه ها. مجله علوم سیاسی چشم انداز ایران، شماره ۳۸.
۱۳. خبرگزاری ایرنا. (۱۳۸۴).

۱۴. رحمتی، صفرقادر، خادم الحسینی، احمد، محمدی فرد، علی، (۱۳۸۹). تحلیلی بر درجه توسعه یافتگی شهرستان های استان سیستان و بلوچستان. فصلنامه آمایش محیط، شماره ۹.

۱۵. رمضان‌زاد، م. (۱۴۰۱). بررسی رفتار غیرکلامی در تکنیک‌های مصاحبه و بازجویی. نشریه علوم رفتاری.

۱۶. زند مقدم، م. (۱۳۸۹). حکایت بلوچ (جلد چهارم). تهران: انتشارات انجمن آثار و مفاخر فرهنگی.

۱۷. سایت تابناک. (۱۳۹۵). جریانی از پشت صحنه گروهک جیش العدل، کد: ۳۵۳۸۲.

۱۸. عزتی، عزتاله. (۱۳۶۸). جغرافیای نظامی ایران. انتشارات امیرکبیر. تهران.

۱۹. عندلیب، علیرضا و شریف مطوف. (۱۳۸۸). توسعه و امنیت در آمایش مناطق مرزی ایران. مجله باغ نظر، شماره دوازده، سال ششم، پاییز و زمستان، تهران.

۲۰. عندلیب، علیرضا. (۱۳۸۰). نظریهٔ پایهٔ آمایش مناطق مرزی. دوره عالی جنگ. تهران.

۲۱. قوام، عبدالعلی، دهقان شاد، هوری، (۱۳۸۹). چگونگی استفاده از الگوهای ارتباطی برای برقراری نظم و امنیت شهروندان. فصلنامه نظم و امنیت انتظامی، شماره پیاپی ۹، سال سوم، صص.۱-۱۶.

۲۲. کانال تلگرامی عدل مدیا و حامیان بلوچستان (@edaalat_news). (۱۴۰۳).

۲۳. مالزهی، پیرمحمد، (۱۳۸۳). موانع توسعه اقتصادی- اجتماعی اقوام ایرانی، بررسی موردی قوم بلوچ. مجموعه گفتارهای همایش علمی هویت ملی بررسی نقش اقوام، وزارت کشور، دبیرخانه شورای اجتماعی کشور.

۲۴. محمدی، حمید رضا، فخر فاطمی، علی اکبر، (۱۳۸۴). نقش بازارچه مرزی در توسعه فضایی مناطق مرزی پژوهش موردی: بازار چه مرزی باجگیران. شماره اول، سال اول، صص ۵۵-۷۶.

۲۵. مهرمند، احد، اشرفی، سلطان، احمدی، حسین، عزیزی نژاد، بهاره، ماندگار، علی، (۱۳۸۸). بررسی جامعه شناختی میزان رابطه هویت ملی و هویت قومی در بین جوانان آذری زبان شهر ارومیه. فصلنامه مطالعات اجتماعی، ۳۲.

۲۶. نادری، حمداهلل، جاهد، محمد علی، شیرزاده، میهن دخت، (۱۳۸۹). بررسی رابطه احساس امنیت اجتماعی و سرمایه اجتماعی، مطالعه موردی: شهر اردبیل. فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی، شماره پیاپی ۲۱.

۲۷. نامی، محمدحسن، علی محمدپور، (۱۳۹۰). آمایش مناطق مرزی با تاکید بر ا.ج. ایران. فصلنامۀ راهبرد دفاعی، سال نهم، شمارۀ ۳۵، تهران.

۲۸. نبوی، سید عبدالحسین، حسین زاده، علی حسین، حسینی، سیده هاجر، (۱۳۸۷). بررسی تاثیر پایگاه اجتماعی- اقتصادی و هویت قومی بر احساس امنیت اجتماعی. فصلنامه دانش انتظامی، سال دهم، شماره پیاپی ۳۹.

۲۹. نجفی، ع. (۱۴۰۱). رویکرد نوین در مرزها. مجله مطالعات امنیت مرزی.

۳۰. نشریه خبری عصر ایران. (۱۴۰۱). بسته تحلیلی عصر ایران.

۳۱. نصیری حسین، ستاری فر، محمد و احمدی، حمید، (۱۳۸۸). تعامل ملی، منطقه ای و جهانی راهبردی برای پایداری محور شرق. جغرافیا و توسعه، شماره ۱۴.

۳۲. هادیان، حمید، (۱۳۸۵). امنیت مرزهای شرقی ایران. وزارت امور خارجه، معاونت پژوهشهای سیاست خارجی، گروه مطالعات استراتژیک.

منابع لاتین

1. Ekman, P., & Friesen, W. V. (1975). Unmasking the face: A guide to recognizing emotions from facial clues. Los Altos: Malor Books.
2. Hall, E. T. (1966). The hidden dimension. New York: Doubleday.
3. Kassin, S. M., & Gudjonsson, G. H. (2004). The psychology of confessions: A review of the literature and issues. Psychological Science in the Public Interest, 5(2), 33–67.
4. Lewis, D. (1995). The secret language of success: Using body language to get what you want. New York: Galahad Books.
5. Lowndes, L. (1999). Talking the winner's way. New York: MJF Books.
6. Navarro, J., & Schafer, J. R. (2003). Universal principles of criminal behavior. FBI Law Enforcement Bulletin, 72, 22–2٤.
7. Pease, A. (1984). Signals: How to use body language for power, success, and love. New York: Bantam Books.
8. Vrij, A., Mann, S., & Bull, R. (2002). Suspects, lies, and videotape: An analysis of authentic high-stake liars. Law and Human Behavior, 26(4), ٣٦٥_٣٧٦.

پیوست

پرسشنامه پژوهش:

بخش اول: ویژگی‌های جمعیت‌شناختی

۱. جنسیت: مرد □ زن □

۲. سن: ۱۸-۳۰ □ ۳۱-۴۵ □ ۴۶-۶۰ □ بالای ۶۰ □

۳. تحصیلات: زیر دیپلم □ دیپلم □ کارشناسی □ کارشناسی ارشد و بالاتر □

۴. شغل: .....

بخش دوم: تهدیدات امنیتی

لطفاً میزان موافقت خود را با هر یک از گزاره‌های زیر مشخص کنید:

(۱: کاملاً مخالفم، ۲: مخالفم، ۳: نظری ندارم، ۴: موافقم، ۵: کاملاً موافقم)

۵. فعالیت گروه‌های تروریستی تهدیدی جدی برای امنیت منطقه است.

۶. قاچاق مواد مخدر امنیت منطقه را به خطر انداخته است.

۷. تنش‌های قومی-مذهبی باعث ناامنی در منطقه شده است.

۸. حضور نیروهای خارجی در کشورهای همسایه تهدیدی برای امنیت مرزهای ایران است.

۹. عدم توسعه‌یافتگی اقتصادی منطقه باعث افزایش ناامنی شده است.

بخش سوم: عوامل داخلی

۱۰. فقر و بیکاری در منطقه باعث گرایش جوانان به گروه‌های تروریستی می‌شود.

۱۱. ضعف زیرساخت‌های ارتباطی منطقه با مرکز کشور باعث افزایش ناامنی شده است.

۱۲. احساس تبعیض و محرومیت نسبی در منطقه وجود دارد.

۱۳. ساختار قبیله‌ای و طایفه‌ای منطقه مانع از مشارکت سیاسی مردم می‌شود.

۱۴. رشد جریانات مذهبی با تفکر سلفی‌گری باعث افزایش ناامنی شده است.

بخش چهارم: عوامل مرزی

۱۵. طولانی بودن مرزها باعث دشواری در کنترل آن‌ها شده است.

۱۶. تداخل قومی- فرهنگی با آن سوی مرز باعث افزایش تهدیدات امنیتی می‌شود.

۱۷. عدم توسعه‌یافتگی مناطق مرزی پاکستان بر امنیت مرزهای ایران تأثیر منفی دارد.

۱۸. اختلافات زیست‌محیطی و منابع طبیعی با کشورهای همسایه باعث تنش در مرزها می‌شود.

۱۹. موقعیت ژئوپلیتیکی منطقه باعث افزایش تهدیدات امنیتی شده است.

بخش پنجم: عوامل بین‌المللی

۲۰. حضور نیروهای نظامی آمریکا در منطقه تهدیدی برای امنیت ایران است.

۲۱. فعالیت‌های اطلاعاتی کشورهای خارجی در منطقه باعث ناامنی می‌شود.

۲۲. حمایت برخی کشورها از گروه‌های تروریستی تهدیدی جدی برای امنیت منطقه است.

۲۳. رقابت‌های ژئوپلیتیکی قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای بر امنیت مرزهای ایران تأثیر منفی دارد.

۲۴. تحریم‌های بین‌المللی بر افزایش ناامنی در منطقه تأثیرگذار بوده است.

بخش ششم: راهکارها

۲۵. تقویت زیرساخت‌های امنیتی در مناطق مرزی باعث کاهش تهدیدات می‌شود.

۲۶. همکاری با کشورهای همسایه در مبارزه با تروریسم ضروری است.

۲۷. توسعه اقتصادی-اجتماعی منطقه می‌تواند باعث کاهش ناامنی شود.

۲۸. استفاده از ظرفیت‌های فرهنگی و مذهبی برای مقابله با تبلیغات گروه‌های تروریستی مؤثر است.

۲۹. افزایش مشارکت سیاسی مردم منطقه می‌تواند به بهبود امنیت کمک کند.

۳۰. تقویت همکاری‌های اطلاعاتی با کشورهای منطقه در مبارزه با تروریسم ضروری است.